
В. А. БОРТНИК

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ПРЕДМЕТ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН, ЯКІ Є ОБ'ЄКТОМ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ

Наукові праці МАУП, 2016, вип. 51(4), с. 23–34

Кожна людина, незалежно від її статі, віку, походження, національності, фізичного, інтелектуального статусу, політичних або релігійних переконань, має право на повагу до її честі і гідності. Це право є невідчужуваним. Щоб уникнути порушень у цій сфері, розглянуто можливість внесення деяких поправок у чинне кримінальне законодавство України.

Обов'язковим елементом суспільних відносин є предмет. Безпредметних суспільних відносин не існує. Предмет — це те, з приводу чого виникають суспільні відносини, те, з приводу чого взаємодіють учасники суспільних відносин. Предмет може уособлюватись як матеріальними, так і нематеріальними утвореннями. Матеріальними утвореннями є речі матеріального світу, тобто речі, які здатні сприйматися органами чуття людини чи фіксуватися технічними засобами. До них відносять гроші, рухоме та нерухоме майно, тварини, рослини, корисні копалини та водні ресурси, територію держави, континентальний шельф тощо. Водночас нематеріальними утвореннями є різноманітні немайнові та духовні блага, соціальні та державні інститути, власне суспільні відносини та ін.

У теорії кримінального права суспільні відносини розподіляють на матеріальні та нематеріальні. Зрозуміло, що основою такої диференціації є саме предмет суспільних відносин, а точніше його характер (матеріальний чи нематеріальний).

Головною функцією предмета суспільних відносин є інтеграція потреб та інтересів учасників, що змушує останніх вступати в соціальний зв'язок задля їх реалізації. Така функція властива як матеріальним, так і нематеріальним предметам суспільних відносин. Цю функцію можна проілюструвати таким чином. Наприклад, предметом суспільних відносин є корисні копалини, які інтегрують, з одного боку, інтереси держави та суспільства щодо охорони природного навколишнього середовища і потреби у видобуванні таких копалин, а з другого — майнові (прибуткові) інтереси учасників, які залучені до безпосереднього видобування корисних копалин. Саме інтеграція потреб та

інтересів, яка відбувається у предметі суспільних відносин, змушує учасників діяти або не діяти відповідним чином, тобто вступати в соціальний зв'язок.

Однак предмет суспільних відносин не слід ототожнювати з предметом злочину, хоча в деяких моментах ці поняття збігаються або взагалі є ідентичними. Предмет суспільних відносин і предмет злочину необхідно чітко розмежовувати. Так, предметом суспільних відносин є матеріальні або нематеріальні утворення, з приводу яких виникають суспільні відносини. Предмет суспільних відносин інтегрує потреби та інтереси учасників. Натомість, предмет злочину — це тільки матеріальні утворення, з приводу яких або шляхом впливу на які вчиняється злочин. Предмет суспільних відносин є їх обов'язковою ознакою, тоді як предмет злочину, на думку Є. В. Лашука, є лише факультативною ознакою об'єкта злочину [1, 8]. Проте таке розмежування не виключає випадків, коли одна і та сама річ матеріального світу одночасно є і предметом суспільних відносин, і предметом злочину.

Предмет, як і учасники суспільних відносин, може самостійно піддаватися протиправному впливу, але, так чи інакше, посягання завжди спрямовується на цілісність суспільних відносин. Як наслідок, вони є тією категорією, яка всебічно характеризує об'єкт посягання, незалежно від того, на що конкретно спрямовується злочинний вплив та якому учаснику заподіюється шкода.

Досліджуючи предмет суспільних відносин, які є об'єктом кримінально-правової охорони честі та гідності особи, зауважимо, що таким предметом виступає право особи на повагу до її честі та гідності. Як вже було доведено, право особи на повагу до її честі та гідності відносять до абсолютних суб'єктивних прав фізичної особи. Суть цього права полягає у можливості фізичної особи, по-перше, учиняти чи не учиняти відповідні дії, що стосуються поваги до її честі та гідності; по-друге, вимагати від інших учасників суспільних відносин (суспільства, його частини чи форми організації, держави в особі державного апарату, фізичних та юридичних осіб) поведінки (вчинення або невчинення дій), яка не посягала б на честь та гідність фізичної особи; по-третє, вимагати від держави належної охорони права на повагу до честі та гідності. Досить подібним до цього є визначення суб'єктивного права особи на повагу до її честі та гідності, яке пропонується у працях В. Е. Гулієва та Ф. М. Рудінського. Так, досліджуване суб'єктивне право, на думку вчених, включає можливість громадянина вимагати, щоб правова, моральна, професійна та інша оцінка його особистості здійснювалася на основі правильного сприйняття його поведінки і його поваги як людини взагалі [2, 150].

Важливим залишається те, що предметом суспільних відносин, які є об'єктом кримінально-правової охорони честі та гідності особи, на нашу думку, є саме право фізичної особи на повагу до її честі та гідності, а не честь та гідність як такі. Безумовно, честь та гідність, які Конституцією України визнаються найвищою соціальною цінністю, закладаються в основу права фізичної особи на повагу до її честі та гідності. Однак предметом досліджуваних суспільних відносин є безпосередньо суб'єктивне право фізичної особи на повагу до її честі та гідності, оскільки такі суспільні відносини виникають не з приводу честі та гідності особи як таких, а виключно з приводу права особи

на повагу до її честі та гідності. За змістом досліджувані суспільні відносини виникають між учасниками з приводу реалізації права фізичної особи на повагу до її честі та гідності, з приводу непосягання інших учасників суспільних відносин на право поваги до честі та гідності фізичної особи. Інакше кажучи, взаємодія учасників суспільних відносин (соціальний зв'язок) відбувається не щодо честі та гідності особи, а щодо права фізичної особи на повагу до її честі та гідності.

Як зазначає М. І. Матузов, суб'єктивне право — це гарантована законом міра поведінки, а також міра володіння соціальним благом. Саме благо в склад суб'єктивного права не входить, а є лише його об'єктом [3, 21]. Г. В. Шершеневич вказує, що суб'єктивне право є засобом забезпечення користування благами, але останні також мало належать до поняття прав [4, 613]. Із цього випливає, що честь та гідність особи як соціальні цінності є об'єктом суб'єктивного права особи на повагу до її честі та гідності і не входять до складу такого права.

Стосовно об'єкта кримінально-правової охорони, то необхідно було б уточнити, що фактично під кримінально-правову охорону потрапляють не честь та гідність особи як соціальні цінності, а право фізичної особи на повагу до її честі та гідності. Так, на наш погляд, визнання честі та гідності особи найвищими соціальними цінностями є передумовою виникнення у фізичної особи права на повагу до цих цінностей. Водночас право на повагу до честі та гідності особи зобов'язує інших учасників суспільних відносин до відповідної поведінки (вчинення чи невчинення певних дій), яка полягає у повазі до честі та гідності фізичної особи. Натомість, будь-яка інша поведінка учасників суспільних відносин, яка полягає у неповазі до честі та гідності фізичної особи, є фактично порушенням вказаного права.

Об'єктом різних видів правової охорони (кримінально-правової, цивільно-правової та адміністративно-правової) є одні й ті самі суспільні відносини, а їх склад і структура не залежать від виду правової охорони. При цьому зі змісту ст. 297 Цивільного кодексу України випливає, що об'єктом цивільно-правової охорони виступають суспільні відносини, предметом яких є саме право фізичної особи на повагу до її честі та гідності.

Таким чином, обґрунтовано, що предметом досліджуваних суспільних відносин особи виступає саме право фізичної особи на повагу до її честі та гідності.

Кожна фізична особа, незалежно від її статі, віку, походження, громадянства, фізичного, майнового, інтелектуального стану, політичних чи релігійних поглядів, має право на повагу до її честі та гідності. Таке право є невід'ємним. Фізична особа не може бути позбавлена чи обмежена в праві на повагу до її честі та гідності. Право фізичної особи на повагу до її честі та гідності існує протягом всього життя людини, починаючи з моменту її народження і закінчуючи моментом смерті. Саме тому в правовій науці право на повагу до честі та гідності особи належить до абсолютних прав людини [5–7].

Водночас правом на повагу до честі та гідності не охоплюється повага до честі та гідності померлої особи, оскільки, по-перше, померла особа не є но-

сієм суб'єктивного права, яким виступає право на повагу до честі та гідності особи; по-друге, такій особі внаслідок посягання не заподіюється і не може бути заподіяна моральна шкода; по-третє, Цивільний кодекс України чітко розділяє право на повагу до честі та гідності особи (ст. 297) і повагу до людини, яка померла (ст. 298).

Характерно, що суб'єктивне право особи на повагу до її честі та гідності є особистим немайновим правом особи. Пояснюється це, по-перше, тим, що честь та гідність, відповідно до положень Цивільного кодексу України, визнаються особистими немайновими благами (ч. 1 ст. 201). По-друге, ст. 270 цього ж кодексу безпосередньо відносить право на повагу до честі та гідності особи до особистих немайнових прав особи.

Продовжуючи дослідження предмета суспільних відносин, необхідно розглянути кожну зі складових цього суб'єктивного права фізичної особи.

Найперше, право фізичної особи на повагу до її честі та гідності включає можливість вчинення чи невчинення власних дій. Такими діями можуть, зокрема, виступати дії особи, які підтверджують повагу до її честі та гідності (створюють образ поваги до честі та гідності особи), демонструють іншим учасникам суспільних відносин певні позитивні моральні, інтелектуальні та вольові якості особи тощо. Суб'єктивне право особи охоплює не тільки можливість вчиняти або не вчиняти такі дії чи відмовитись від їх вчинення взагалі, а й можливість вчиняти абсолютно протилежні за змістом діяння, які, навпаки, створюють образ неповаги до її честі та гідності, демонструють певні негативні моральні, інтелектуальні чи вольові якості особи. У цьому, власне, й виражається, на нашу думку, право на власні дії, як складова суб'єктивного права фізичної особи на повагу до її честі та гідності.

Наступним елементом досліджуваного суб'єктивного права є право особи на чужі дії, тобто право фізичної особи вимагати від інших учасників суспільних відносин (суспільства, його частини чи форми організації, держави в особі державного апарату, фізичних чи юридичних осіб) відповідної поведінки (вчинення чи невчинення дій), яка виявляється у повазі до честі та гідності особи. Водночас повага до честі та гідності особи може визначатись як належна оцінка іншими учасниками суспільних відносин основних моральних, духовних інтелектуальних, вольових та інших якостей особи. Така оцінка хоча й виражає суб'єктивне сприйняття учасниками суспільних відносин відповідних моральних, духовних, інтелектуальних вольових та інших якостей фізичної особи, однак повинна бути адекватною і максимально об'єктивною. Саме в такій оцінці та її зовнішньому виразі (ставленні інших учасників суспільних відносин до фізичної особи, відгук про її особистісні якості тощо) виявляються відповідні дії, право вимагати вчинення чи невчинення яких належить фізичній особі як носію права на повагу до її честі та гідності.

Таким чином, суб'єктивне право фізичної особи охоплює можливість вимагати від інших учасників суспільних відносин вчення або невчинення дій, якими є адекватна та об'єктивна оцінка самої фізичної особи, її поведінки і особистісних якостей, а також адекватне та об'єктивне вираження цієї оцінки.

Водночас можливість фізичної особи вимагати від інших учасників суспільних відносин вчинення або невчинення зазначених дій впливає із заборони будь-кому порушувати право на повагу до честі та гідності особи. У цьому, власне, і виявляється одна із розглянутих складових соціального зв'язку досліджуваних суспільних відносин, що полягає у непорушенні права фізичної особи на повагу до її честі та гідності.

Також складовою суб'єктивного права фізичної особи на повагу до її честі та гідності є можливість фізичної особи вимагати від держави захисту та забезпечення реалізації свого права на повагу до честі та гідності. Можливість вимагати від держави захисту та забезпечення реалізації свого права на повагу до честі та гідності особи впливає з обов'язку держави захищати та забезпечувати право фізичної особи на повагу до її честі та гідності. Усе це обумовлюється тим, що честь та гідність особи визнаються найвищими соціальними цінностями, а відповідно до ч. 2 ст. 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, оскільки держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави [8].

На наш погляд, можливість вимагати від держави захисту та забезпечення реалізації свого права на повагу до честі та гідності особи охоплює одразу два компоненти:

- 1) можливість фізичної особи вимагати від держави захисту свого права на повагу до честі та гідності;
- 2) можливість фізичної особи вимагати від держави забезпечення реалізації (належних умов для реалізації) свого права на повагу до честі та гідності.

Сама ж можливість вимагати від держави захисту свого права на повагу до честі та гідності означає звернення до органів державної влади, в тому числі до суду, з приводу: захисту свого суб'єктивного права на повагу до честі та гідності особи; належного реагування на факти порушення права особи на повагу до її честі та гідності; відновлення порушеного права на повагу до честі та гідності; відшкодування моральної шкоди, яка була заподіяна внаслідок порушення права на повагу до честі та гідності; притягнення до відповідальності інших учасників суспільних відносин за порушення суб'єктивного права особи на повагу до її честі та гідності; вжиття заходів з профілактики та попередження порушень права особи на повагу до її честі та гідності.

Окрім того, можливість вимагати від держави захисту свого права на повагу до честі та гідності особи включає вжиття необхідних заходів від держави та органів державної влади щодо законодавчого та нормативного захисту права особи на повагу до її честі та гідності. Інакше кажучи, вимагати належного законодавчого та нормативного закріплення як самого права особи на повагу до її честі та гідності, так і способів і механізмів захисту цього права, а також встановлення відповідальності інших учасників суспільних відносин за порушення вказаного права.

Можливість вимагати в державі належного забезпечення реалізації права особи на повагу до її честі та гідності полягає в можливості фізичної особи

звертатися до держави (органів державної влади) з приводу: створення належних умов для реалізації права на повагу до честі та гідності особи; забезпечення можливості реалізації права на повагу до честі та гідності особи. Під цим, зокрема, розуміється можливість особи вимагати в держави забезпечення та гарантування правових механізмів реалізації права особи на повагу до її честі та гідності. Тобто механізмів, за допомогою яких особа може вимагати від інших учасників суспільних відносин належної поведінки, що виражається у повазі до її честі та гідності.

До можливості особи вимагати від держави забезпечення реалізації свого права на повагу до честі та гідності слід віднести також можливість особи вимагати від держави закріплення належних правових механізмів діяльності інших учасників суспільних відносин, які виключали б посягання на повагу до честі та гідності особи.

У контексті дослідження предмета суспільних відносин, які є об'єктом кримінально-правової охорони честі та гідності особи, слід звернути увагу, що право фізичної особи на повагу до честі нерозривно поєднане з правом фізичної особи на повагу до її гідності.

На протипагу цьому розділення предмета суспільних відносин окремо на право фізичної особи на повагу до її честі та на право фізичної особи на повагу до її гідності є не зовсім доцільним та обґрунтованим. Пояснюється це тим, що самі поняття “честь” та “гідність” особи є досить близькими за змістом і так чи інакше стосуються особистісних якостей фізичної особи. Як честь, так і гідність особи визнаються найвищими соціальними цінностями. Право фізичної особи на повагу до її честі та право фізичної особи на повагу до її гідності є однаковими абсолютними суб'єктивними немайновими правами особи.

Більше того, розглядаючи право фізичної особи на повагу до її честі та гідності, як предмета суспільних відносин, і констатуємо, що такі відносини є єдиними та існують незалежно від наявності або виду кримінально-правової охорони, висновуємо, що предмет цих суспільних відносин не можна розділяти. Так, відповідно до ст. 297 Цивільного кодексу України цивільно-правова охорона здійснюється щодо суспільних відносин, предметом яких є одночасно право фізичної особи на повагу до її честі та гідності. Із цього випливає, що правова охорона (цивільно-правова, адміністративно-правова, кримінально-правова) здійснюється одночасно як щодо права фізичної особи на повагу до її честі, так і щодо права фізичної особи на повагу до її гідності. Тому предметом досліджуваних суспільних відносин слід вважати саме право фізичної особи на повагу до її честі та гідності.

Окрім того, порушуючи право особи на повагу до її честі, як правило, порушується і право особи на повагу до її гідності (порушуючи право особи на повагу до її гідності, як правило, порушується і право особи на повагу до її честі). Тому більш повним вбачається саме формулювання “право на повагу до честі та гідності особи”, оскільки в такому випадку відображається правова охорона і честі, і гідності особи.

Натомість у ст. 120 та 365 КК України має місце інший підхід, оскільки безпосередньо зазначається тільки про людську гідність або особисту гідність

потерпілого, тоді як про честь особи не згадується. На основі цього обґрунтовано вбачається пропозиція про внесення змін до ч. 1 ст. 120 КК України, замінивши слова “її людської гідності” словами “чесні та гідності особи”, а також до ч. 2 ст. 365 КК України, замінивши слова “особисту гідність потерпілого” словами “честь та гідність особи”.

Досліджуючи предмет суспільних відносин, які є об’єктом кримінально-правової охорони честі та гідності особи, необхідно також звернути увагу на окремий вид честі та гідності, про який згадується в ст. 161 КК України (національна честь та гідність). На наш погляд, національна честь та гідність є особливим (окремим) видом честі та гідності особи. Пояснюється, зокрема, це такими причинами: по-перше, носієм честі та гідності (суб’єктивного права на повагу до честі та гідності), як вже було доведено, виступає саме фізична особа; по-друге, суб’єктивне право фізичної особи на повагу до її честі та гідності неможливе без поваги до окремих ознак цієї особи (ознак належності до тієї чи іншої релігії, національності, народності, місця народження та проживання, професії й роду занять тощо). Інакше кажучи, неможливо уявити собі повагу до честі та гідності особи без поваги, наприклад, до етнічної, расової чи релігійної належності особи. Водночас повага до окремих ознак фізичної особи може розглядатись як складова частина поваги до честі та гідності особи.

Отже, за нашим переконанням, поняття “національна честь та гідність” є дещо неточним, оскільки повага до честі та гідності особи не може ґрунтуватися тільки на повазі до її окремих ознак, не охоплюючи при цьому повагу до інших ознак цієї особи. Якщо відбувається посягання на суспільні відносини, предметом яких є суб’єктивне право фізичної особи на повагу до її честі та гідності, то це право порушується незалежно від ознак особи, наявності чи відсутності яких спричинила посягання. Тобто суспільні відносини, предметом яких є суб’єктивне право фізичної особи на повагу до її честі та гідності, зазнають посягання незалежно від того, у зв’язку з якими ознаками особи (їх наявністю чи відсутністю) вчинене посягання: чи це відбулося через релігійні переконання або національну належність особи, чи це відбулося у зв’язку з матеріальним або соціальним становищем особи; чи це відбулося через інтелектуальні, расові ознаки особи або ознаки статі, віку, стану здоров’я тощо.

Розглядаючи це питання через призму структури досліджуваних суспільних відносин, можемо зазначити, що предметом таких суспільних відносин, все таки, залишається суб’єктивне право фізичної особи на повагу до її честі та гідності, а належність до тієї чи іншої нації, раси чи релігії є тільки частинами цього суб’єктивного права. Виявлення неповаги до таких ознак особи є, по суті, порушенням суб’єктивного права фізичної особи на повагу до її честі та гідності.

Зокрема, якщо деталізувати зазначене суб’єктивне право фізичної особи через описані складові елементи (можливість фізичної особи вчиняти чи не вчиняти відповідні дії, які створюють образ поваги до її честі та гідності; можливість фізичної особи вимагати від інших учасників суспільних відносин належної поведінки; можливість фізичної особи вимагати від держави захисту права на повагу до честі та гідності, а також вимагати закріплення

механізму реалізації та захисту права на повагу до честі та гідності особи), то відносно окремих ознак фізичної особи (її національної належності та релігійних переконань) це суб'єктивне право набуває наступного конкретного змісту. По-перше, можливість виявляти чи не виявляти свою національну належність або релігійні переконання, вільно обирати релігійні переконання та засоби і способи реалізації права на сповідання релігії. По-друге, можливість вимагати від інших учасників суспільних відносин належної поведінки (вчинення чи невчинення відповідних дій) стосовно поваги до його релігійних переконань чи національної належності. По-третє, можливість фізичної особи вимагати від держави захисту свого права на релігійне переконання чи національну належність та вимагати від держави закріплення механізмів захисту і реалізації права фізичної особи на повагу до національної належності чи релігійних переконань.

Із цього випливає висновок, що суб'єктивне право фізичної особи на повагу до її честі та гідності є певним “загальним” правом, яке, у свою чергу, охоплює окремі ознаки фізичної особи (її національну та расову належність, релігійні переконання, майновий стан, походження, місце народження та проживання тощо).

Отже, більш доцільним вбачається вживання в тексті КК України не поняття “національна честь та гідність” (ч. 1 ст. 161), а саме поняття “честь та гідність особи”. Тому доцільно внести зміни до ч. 1 ст. 161 КК України, замінивши слова “національної честі та гідності або образа почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями” словами “честі та гідності особи у зв'язку з її національною належністю чи релігійними переконаннями”.

Таким чином, дослідивши предмет суспільних відносин, які є об'єктом кримінально-правової охорони честі та гідності особи, сформулюємо такі узагальнення: по-перше, предметом розглянутих суспільних відносин виступає не честь та гідність як соціальні цінності, а право фізичної особи на повагу до її честі та гідності; по-друге, таке право є абсолютним, суб'єктивним, немайновим правом фізичної особи, є невід'ємним і належить будь-якій фізичній особі (незалежно від її статі, віку, походження, громадянства, майнового стану, релігійних чи політичних переконань) з моменту її народження до моменту її смерті; по-третє, таке право фізичної особи охоплює три складові: 1) можливість фізичної особи вчиняти чи не вчиняти відповідні дії, які створюють образ поваги до її честі та гідності; 2) можливість фізичної особи вимагати від інших учасників суспільних відносин належної поведінки (вчинення чи невчинення дій), яка полягає в адекватній та об'єктивній оцінці самої фізичної особи, її поведінки та особистісних якостей, а також в адекватному та об'єктивному вираженні цієї оцінки; 3) можливість вимагати від держави (органів державної влади): а) вжиття заходів щодо захисту права на повагу до честі та гідності особи, відновлення порушеного права, відшкодування моральної шкоди, завданої посяганням, притягнення до відповідальності інших учасників суспільних відносин, які порушили право на повагу до честі та гідності особи, вжиття заходів з профілактики та попередження посягань

на повагу до честі та гідності особи; б) закріплення правових механізмів, за допомогою яких особа може вимагати від інших учасників суспільних відносин належної поведінки, що виражається у повазі до її честі та гідності, а також правових механізмів діяльності інших учасників суспільних відносин, які виключали б посягання на повагу до честі та гідності особи; по-четверте, предметом досліджуваних суспільних відносин є одночасно право фізичної особи на повагу до її честі та право фізичної особи на повагу до її гідності, тож розділяти ці права та розглядати їх, як предмет суспільних відносин, відірвано один від одного неможливо. На основі цього обґрунтованою вбачається пропозиція про внесення змін до ч. 1 ст. 120 КК України, замінивши слова “її людської гідності” словами “честі та гідності особи”, а також до ч. 2 ст. 365 КК України, замінивши слова “особисту гідність потерпілого” словами “честь та гідність особи”; по-п’яте, суб’єктивне право фізичної особи на повагу до її честі та гідності є “загальним” правом, яке, у свою чергу, охоплює окремі ознаки фізичної особи (її національну та расову належність, релігійні переконання, майновий стан, походження, місце народження та проживання тощо).

Тому вживання в диспозиції ч. 1 ст. 161 КК України поняття “національна честь та гідність” є не зовсім доцільним, оскільки йдеться не про честь та гідність нації, а саме про честь та гідність фізичної особи у зв’язку з її національною належністю. Отже, аргументовано необхідність внесення змін до ч. 1 ст. 161 КК України, замінивши слова “національної честі та гідності або образа почуттів громадян у зв’язку з їх релігійними переконаннями” словами “честі та гідності особи у зв’язку з її національною належністю чи релігійними переконаннями”.

Джерела

1. *Лащук Є. В.* Предмет злочину у кримінальному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Є. В. Лащук. — Київ, 2005.
2. *Гулиев В. Е.* Демократия и достоинство личности / В. Е. Гулиев, Ф. М. Рудинский. — Москва, 1983. — 190 с.
3. *Матузов Н. И.* Теоретические проблемы субъективного права : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.01 “Теория та історія держави і права; історія політичних і правових учень” / Н. И. Матузов. — Харків, 1973. — 40 с.
4. *Шершеневич Г. Ф.* Общая теория права / Г. Ф. Шершеневич. — Москва: Изд. Бр. Башмаковых, 1912. — 618 с.
5. *Луспеник Д. Д.* Судочинство у справах про захист честі, гідності та ділової репутації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право” / Д. Д. Луспеник. — Харків, 2003. — 18 с.
6. *Максимович Р. Л.* Потерпілий як ознака складу злочину та його значення для диференціації кримінальної відповідальності й індивідуалізації покарання / Р. Л. Максимович // 10 років чинності Кримінального кодексу України : проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн [матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 13–14 жовт. 2011 р.)] / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова та ін. — Харків, 2011.

7. *Малеин Н. С.* Охрана достоинства, здоровья и тайны личной жизни граждан / Н. С. Малеин // Социализм и личность. — Москва: ИГПАН СССР, 1979. — С. 78–95.
8. *Конституція України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 4 квіт. 2011 р.* — Київ : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2011. — 48 с.

У результаті дослідження сутності права на повагу до честі та гідності людини сформульовано такі узагальнення: по-перше, предметом розглянутих суспільних відносин виступає не честь та гідність як соціальні цінності, а право фізичної особи на повагу до її честі та гідності; по-друге, таке право є абсолютним, суб'єктивним, немайновим правом фізичної особи, є невід'ємним і належить будь-якій фізичній особі (незалежно від її статі, віку, походження, громадянства, майнового стану, релігійних чи політичних переконань) з моменту її народження до моменту її смерті; по-третьє, таке право фізичної особи охоплює три складові: 1) можливість фізичної особи вчиняти чи не вчиняти відповідні дії, які створюють образ поваги до її честі та гідності; 2) можливість фізичної особи вимагати від інших учасників суспільних відносин належної поведінки (вчинення чи невчинення дій), яка полягає в адекватній та об'єктивній оцінці самої фізичної особи, її поведінки та особистісних якостей, а також в адекватному та об'єктивному вираженні цієї оцінки; 3) можливість вимагати від держави (органів державної влади): а) вжиття заходів щодо захисту права на повагу до честі та гідності особи, відновлення порушеного права, відшкодування моральної шкоди, завданої посяганням, притягнення до відповідальності інших учасників суспільних відносин, які порушили право на повагу до честі та гідності особи, вжиття заходів з профілактики та попередження посягань на повагу до честі та гідності особи; б) закріплення правових механізмів, за допомогою яких особа може вимагати від інших учасників суспільних відносин належної поведінки, що виявляється у повазі до її честі та гідності, а також правових механізмів діяльності інших учасників суспільних відносин, які виключали б посягання на повагу до честі та гідності особи; по-четверте, предметом досліджуваних суспільних відносин є одночасно право фізичної особи на повагу до її честі та право фізичної особи на повагу до її гідності. Тому слід розділяти ці права та розглядати їх, як предмет суспільних відносин, відірвано один від одного неможливо. У зв'язку з зазначеним аргументовано необхідність внесення змін до КК України.

The study essence of the right to respect for honor and dignity formulated the following generalizations: First, the subject under consideration does not favor public relations honor and dignity as social values, and the right of an individual to respect for his honor and dignity; Secondly, this

right is absolute, subjective, moral rights of the individual are inherent and belongs to any individual (regardless of gender, age, origin, nationality, economic status, religious or political beliefs) on date of birth to the moment of her death, thirdly, that right includes three individual components: 1) the ability of an individual to perform or not to perform the appropriate actions to create an image of respect for her dignity and honor; 2) the ability of an individual to demand from others public relations of good behavior (commit or not commit actions) which is adequate and objective assessment of the individual, its behavior and personal qualities, as well as adequate and objective terms, this evaluation; 3) the ability to require the state (public authorities): a) take measures to protect the right to respect for the dignity of persons, restoration of the rights of non-pecuniary damage caused by abuse, prosecution of other participants in public relations, violated the right to respect for the dignity of the person, measures of prevention and warning of attacks on respect for the dignity of the person; b) providing legal mechanisms by which the person may request the other participants in public relations of good behavior, resulting in regards to her honor and dignity, and legal mechanisms of other participants in public relations, which would exclude attacks on respect for the dignity person; Fourth, the subject of the studied public relations is both an individual right to respect for his honor and pavo individual to respect for his dignity in regard to share these rights and consider them as a matter of public relations, torn apart impossible. In connection with the above, the need to amend the Criminal Code of Ukraine is argued.

В результате исследования сущности права на уважение чести и достоинства человека сформулированы следующие обобщения: во-первых, предметом рассматриваемых общественных отношений выступает не честь и достоинство как социальные ценности, а право физического лица на уважение его чести и достоинства; во-вторых, такое право является абсолютным, субъективным, неимущественным правом физического лица, является неотъемлемым и принадлежит физическому лицу (независимо от его пола, возраста, происхождения, гражданства, имущественного положения, религиозных или политических убеждений) с момента его рождения до момента его смерти; в-третьих, такое право физического лица охватывает три составляющие: 1) возможность физического лица совершать или не совершать соответствующие действия, которые создают образ уважения к его чести и достоинству; 2) возможность физического лица требовать от других участников общественных отношений должного поведения (совершение или несвершение действий), которое заключается в адекватной и объективной оценке самого физического лица, его поведения и личностных качеств, а также в адекватном и объективном выражении этой оценки;

3) возможность требовать от государства (органов государственной власти): а) принятие мер по защите права на уважение чести и достоинства личности, восстановление нарушенного права, возмещение морального вреда, причиненного посягательством, привлечение к ответственности других участников общественных отношений, которые нарушили право на уважение чести и достоинства личности, принятие мер по профилактике и предупреждению посягательств на уважение чести и достоинства личности; б) закрепление правовых механизмов, с помощью которых человек может требовать от других участников общественных отношений должного поведения, что выражается в уважении к его чести и достоинству, а также механизмов деятельности других участников общественных отношений, которые исключали бы посягательство на уважение чести и достоинства лица; в-четвертых, предметом исследуемых общественных отношений является одновременно право физического лица на уважение его чести и право физического лица на уважение его достоинства. Соответственно следует разделять эти права и рассматривать их, как предмет общественных отношений, в отрыве друг от друга невозможно. В связи с вышеизложенным аргументирована необходимость внесения изменений в УК Украины.

Надійшла 28 грудня 2016 р.